

Catalonia

25 | Deuxième semestre 2019

Josep Palau i Fabre, confluences poétiques et artistiques

El símbol de la rosa en l'obra poètica de Josep Palau i Fabre: evolució i contrastos

Anna Perera Roura

Édition électronique

URL : <https://journals.openedition.org/catalonia/1312>

DOI : 10.4000/catalonia.1312

ISSN : 1760-6659

Éditeur

Sorbonne Université - Laboratoire CRIMIC (EA 2561)

Référence électronique

Anna Perera Roura, «El símbol de la rosa en l'obra poètica de Josep Palau i Fabre: evolució i contrastos», *Catalonia* [En línia], 25 | Deuxième semestre 2019, Publicat el 15 décembre 2019, Consultat el 12 octobre 2022. URL: <http://journals.openedition.org/catalonia/1312> ; DOI: <https://doi.org/10.4000/catalonia.1312>

All rights reserved

El símbol de la rosa en l'obra poètica de Josep Palau i Fabre: evolució i contrastos¹

Anna PERERA ROURA
Universitat de Girona
anna.perera@udg.edu

Résumé : L'article analyse le traitement et l'évolution du symbole de la rose dans la poésie de Josep Palau i Fabre. La rose est un élément fondamental du symbolisme de la culture occidentale et possède une longue tradition littéraire. Cependant, dans la poésie de Palau i Fabre, la rose est un symbole qui prend différentes significations, qui se transforment au fil du temps. Ainsi, sur la base de l'analyse de l'évolution de la rose dans sa poésie, nous pouvons confirmer que cet élément représente également l'évolution esthétique de Palau i Fabre : une révolte poétique dans la tradition littéraire catalane.

Abstract: The article analyzes the treatment and the evolution of the symbol of rose in the poetry of Josep Palau i Fabre. The rose is a fundamental element in the symbolism of Western culture and has an extensive literary tradition. However, in the poetry of Palau i Fabre, the rose is a symbol that takes on different meanings, which are transformed over time. Therefore, based on the analysis of the evolution of the rose in his poetic work, we can confirm that this element also represents the aesthetic evolution of Palau i Fabre: a poetic revolt within the Catalan literary tradition.

Mots-clés : Josep Palau i Fabre, poésie catalane contemporaine, symboles littéraires, esthétique littéraire.

Keywords: Josep Palau i Fabre, contemporary Catalan poetry, literary symbols, literary aesthetics.

Els inicis poètics de Josep Palau i Fabre s'han de situar just abans de la guerra civil espanyola. L'any 1936 Palau era un jove de menys de vint anys que, malgrat la joventut, ja demostrava les seves inquietuds literàries i artístiques. D'aquest període es conserven, a l'arxiu de la Fundació Palau, una bona colla de poemes inèdits que l'autor va escriure durant aquesta època primerenca. En aquest sentit, cal subratllar que Palau no s'amagava pas dels seus tempteigs poètics i, per aquest motiu, va donar nom al seu primer llibre de poemes² amb un títol ben significatiu: *L'aprenent de poeta (1936-*

¹ Aquest article s'inscriu en el marc del projecte de recerca finançat «Literatura y corrientes territoriales (II): la construcción literaria del paisaje a través de Juegos Florales y certámenes literarios en llengua catalana (1859-1977)» (Ref. FFI2016-79078-P) que porta a terme el grup de recerca de Patrimoni Literari (Institut de Llengua i Cultura Catalanes) de la Universitat de Girona.

² Si deixem de banda, és clar, l'edició clandestina de *Balades amargues* (Melilla: Bossoms, 1943), llibre del qual se'n va fer, a Melilla, un tiratge de vint-i-cinc exemplars. El mateix Palau, a «Tanmateix (pròleg a la tercera edició)» de *Poemes de l'Alquimista*, fa referència a aquest fet: «Acabada la nostra guerra, jo tenia enllestit un petit llibre de poemes que probablement hauria publicat en circumstàncies normals. La anormalitat subsegüent va fer, no sols que no publicués aquell llibre, sinó que deixés de publicar també els que vaig escriure després. Fins que, davant la possibilitat de fer-ho clandestinament, vers el 1943 o

1942), publicat clandestinament a Barcelona, amb peu d'impremta fals, a través de la seva pròpia editorial, La Sirena. Anys després, Palau va mantenir aquest mateix títol per a la primera secció de *Poemes de l'Alquimista*, tot i que el contingut de la secció no es correspon amb el contingut de l'edició solta de *L'aprenent de poeta*³.

A partir de la tercera edició de *Poemes de l'Alquimista* (1977), edició que l'autor va poder revisar i augmentar després de l'aparició del llibre censurat (1972), Palau va decidir incloure una mena de pròleg al «Llibre primer» de la secció «L'aprenent de poeta». El text s'inicia amb una frase contundent: «Ofereixo aquest llibre com una etapa de pre-poesia de la qual no he sabut prescindir⁴». El text està datat el 1938, fet que ens indica l'any en què es van concebre aquests poemes. Al mateix temps, la frase també ens demostra la seriositat amb què Palau es prenia la seva obra poètica, ja des dels inicis, perquè malgrat situar els poemes del «Llibre primer» en un estadi previ a la poesia, s'adona del valor que tenen en la mesura en què són representatius d'aquest període iniciàtic de la seva obra. Això encara pren més rellevància si tenim en compte que Palau i Fabre no va incloure aquest text a *Poemes de l'Alquimista* fins l'any 1977, quan en va tenir l'oportunitat, d'una banda, i quan ja feia dècades que havia abandonat l'escriptura poètica, de l'altra. És evident, per tant, que Palau va decidir incloure el text a l'obra just en el moment en què era de tot conscient del lloc que ocupaven aquestes composicions en el conjunt de la seva trajectòria literària. I, amb això, Palau i Fabre volia deixar ben clar als lectors que els poemes que formen part de la primera secció de *Poemes de l'Alquimista* corresponen a la seva primera etapa poètica. Lògicament, es tracta d'una etapa d'aprenentatge, com no pot ser d'altra manera.

El símbol de la rosa és present en diverses composicions que formen part de «L'aprenent de poeta», la primera secció de *Poemes de l'Alquimista*. El primer poema en què hi apareix, seguint l'ordenació de l'edició definitiva⁵, és «Excés de la primavera», que s'inicia amb els següents versos:

Encara l'ocell
és bell,
i encara l'amor,
amor.
Els amants s'estimen massa.
Ai, primavera que passa!
La rosa en esclat
–pecat–

1944, vaig estructurar un recull, apretat i apressat, de vint composicions, entre les quals n'hi havia del període de la guerra i de molt posteriors, amb el títol de *L'aprenent de poeta*, que en realitat era ja una antologia. Així nasqué el que, aparentment, fou el meu primer llibre. Dic aparentment, perquè ja un any abans, Andreu C. Bossoms, a qui vaig conèixer després i que, segons he sabut, posteriorment va suïcidarse, m'editava, a Melilla, a vint-i-cinc exemplars, les *Balades amargues*» (PALAU I FABRE, Josep. *Poemes de l'Alquimista*. Barcelona: Proa, 2005, p. 223-224). Tenint en compte que Palau i Fabre no va escriure el pròleg a la tercera edició de *Poemes de l'Alquimista* fins l'any 1976, és interessant remarcar que l'autor, en aquell moment, considerava l'edició solta de *L'aprenent de poeta* un recull «apretat i apressat».

³ Palau i Fabre va realitzar diverses revisions i reformulacions de *Poemes de l'Alquimista*, i la primera secció del llibre, «L'aprenent de poeta», és la que pateix més canvis en les múltiples reestructuracions que Palau i Fabre va portar a terme. Cap de les edicions publicades de *Poemes de l'Alquimista* no conté ni els mateixos poemes ni la mateixa ordenació que l'edició solta de *L'aprenent de poeta* (PALAU I FABRE, Josep. *L'aprenent de poeta (1936-1942)*. Barcelona: La Sirena, 1944), i les diferents edicions de *Poemes de l'Alquimista* publicades (1952, 1977 i 1991) presenten, comparades entre elles, diversos canvis en la inclusió i la ordenació dels poemes de la secció «L'aprenent de poeta».

⁴ PALAU I FABRE, Josep. *Poemes de l'Alquimista*. Barcelona: Proa, 1977, p. 19.

⁵ Sempre que no s'indiqui el contrari, ens referirem a l'edició definitiva de *Poemes de l'Alquimista*, i citarem la desena reimpressió: PALAU I FABRE, Josep. *Poemes de l'Alquimista*. Barcelona: Proa, 2005.

espines no duu,
per tu.
Les flors es vesteixen d'àngel.
(Breu és l'avís de l'arcàngel.)
Les roses dels cels
–estels–
duen un fibló:
dolor⁶. [...]

«Excés de la primavera» no apareix datat en cap de les edicions de *Poemes de l'Alquimista*, però sabem que el poema va ser escrit el 21 d'agost de 1937⁷. El tractament que Palau i Fabre dispensa a la rosa en aquesta composició implica unes connotacions molt tradicionals. Per una banda, la rosa és el símbol del desig i de la passió amorosa: «la rosa en esclat / –pecat–». La bellesa de la rosa en esclat pren la consideració de pecaminosa perquè és capaç de sobreixir de tots els límits puritans. Així doncs, es tracta d'una passió que, de tan intensa, pot arribar a comportar un dolor: «les roses dels cels / –estels– / duen un fibló: / dolor». Hi ha, per tant, en aquesta representació tan tradicional de la rosa, un doble sentit: es tracta d'una bellesa que genera desig i, alhora, s'acompanya d'un sentiment negatiu. Aquesta és, de fet, la representació més tradicional del símbol de la rosa, que podem resseguir al llarg de tota la tradició literària occidental. Així mateix, al «Llibre segon» de la mateixa primera secció, «L'aprenent de poeta», hi trobem un altre poema que ens demostra l'augment de la presència de la rosa en la poesia de joventut de Palau i Fabre. És, per tant, una composició molt útil per analitzar l'evolució del tractament literari d'aquest símbol. Es tracta del poema titulat, justament, «A la rosa», datat el 12 de juliol de 1940⁸, que fa així:

No dir-te, millor que tot.
Guardar silenci, emmudir.
Respectar la teva evidència⁹.

En aquesta composició, el jo poètic es dirigeix directament a la rosa amb una actitud reverencial. La reflexió que conté el poema és interessant perquè ens permet observar que, durant el procés d'aprenentatge com a poeta, s'adona del respecte amb què ha d'actuar a l'hora d'invocar la rosa, que aquí és gairebé deïficada. Com si es tractés d'un déu, la veu poètica pren consciència que el millor és no dir el seu nom en va. Per aquests motius, «A la rosa» és un exemple molt representatiu de l'exercici líric que es proposa Palau i Fabre: parlar de la rosa sense parlar-ne. Aquest fet ens demostra que l'autor, ja des de la seva fase iniciàtica d'escriptura poètica, considera que totes les provatures són vàlides en la seva experimentació poètica. Tanmateix, aquest primer ús paradoxal del símbol de la rosa ens indica, molt subtilment, com anirà evolucionant el tractament que Palau i Fabre dispensarà, en el futur, a aquest element tradicional. De fet, immediatament després de «A la rosa», quan acaba de dirigir-se a la rosa, havent

⁶ PALAU I FABRE, Josep. *Poemes de l'Alquimista*. *Op. cit.*, p. 28.

⁷ BARRAGAN, Carme. *Edició crítico-genètica de Poemes de l'Alquimista de Josep Palau i Fabre*. Tesi doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona, 2017, p. 78.

⁸ *Ibid.*, p. 115.

⁹ PALAU I FABRE, Josep. *Poemes de l'Alquimista*. *Op. cit.*, p. 51.

reivindicat que la millor opció és emmudir davant la seva evidència, trobem el poema «Dona», datat el 9 de març de 1943¹⁰:

No puc apagar aquest foc
–aquesta rosa entre les mans.
Jo mateix l’he atiat,
i ara no tinc prou aigua¹¹.

A «Dona» la simbologia que acompanya la rosa es relaciona amb la que acompanya el foc: tots dos elements representen la passió amorosa i, alhora, l’hipotètic dolor que pot comportar aquesta mateixa passió. La vinculació entre aquests dos símbols és històrica, forma part de la tradició lírica occidental. Així doncs, tenint en compte que en les primeres seccions de *Poemes de l’Alquimista* és on Palau i Fabre es desenvolupa i es construeix com a poeta, aquestes composicions ens permeten descobrir el procés de presa de consciència de la seva condició de poeta i, alhora, la presa de consciència del pes de tota la tradició literària que hi ha al seu darrere. Si relacionem el contingut de «Dona» amb el poema immediatament anterior, «A la rosa¹²», veurem com el jo poètic, pel fet mateix de (voler) ser poeta, no pot deixar de parlar de la rosa, o del foc, o, el que és el mateix, del desig amorós, justament perquè ha anat cultivant d’una manera tan intensa aquesta passió, partint de símbols com la rosa o el foc, amb totes les connotacions que porten implícites, que ara l’explosió poètica del sentiment expressat no té límits, no té aturador.

I així arribem a la segona part de *Poemes de l’Alquimista*, que porta per títol «L’alienat». En aquesta secció, després de l’etapa iniciàtica plantejada a «L’aprenenta de poeta», Palau i Fabre desenvolupa una altra exploració poètica: l’exercici de l’alienació, del mimetisme amb altres figures, literàries o imaginàries, amb les quals l’autor s’identifica per tal d’experimentar un procés creatiu propi, però partint d’una altra personalitat. «L’alienat» s’obre amb «Els grans poemes de l’Emperador Iang-Po-Tzu», una figura que Palau i Fabre construeix en base a la seva pròpia dimensió oriental. Aquesta primera part de «L’alienat» consta de deu composicions: vuit tankes i dos haikus. Tanmateix, es conserven diversos manuscrits d’«Els grans poemes de l’Emperador Iang-Po-Tzu» que contenen poemes inèdits, un dels quals és molt significatiu pel que fa al tractament del símbol literari de la rosa:

La rosa blanca
jo canto, la més blanca.
La rosa-dona
que dorm al llit de l’alba
i es dóna nua i alta¹³.

Aquesta tanka està datada el 14 de juny 1942. Cronològicament se situa, doncs, entre l’escriptura d’«A la rosa» i «Dona». Tanmateix, en algun moment Palau i Fabre l’havia

¹⁰ BARRAGAN, Carme. *Edició crítico-genètica de Poemes de l’Alquimista de Josep Palau i Fabre. Op. cit.*, p. 116.

¹¹ PALAU I FABRE, Josep. *Poemes de l’Alquimista. Op. cit.*, p. 52.

¹² Si analitzem les diverses reestructuracions que Palau i Fabre va realitzar de *Poemes de l’Alquimista*, ens adonarem de la importància que té la disposició dels poemes. Com veurem, l’autor no parteix d’una ordenació cronològica, tenint en compte la data d’escriptura, sinó que situa les composicions amb la voluntat de generar una determinada lectura continuada. Per tant, la vinculació entre «A la rosa» i «Dona» no és gens forçada, sinó del tot pertinent.

¹³ BARRAGAN, Carme. *Edició crítico-genètica de Poemes de l’Alquimista de Josep Palau i Fabre. Op. cit.*, p. 147.

projectat com una tanka més d'«Els grans poemes de l'Emperador Iang-Po-Tzu». Per tant, malgrat que el poema no va ser-hi inclòs, correspon a un altre estadi de creació poètica, més avançat que el de «L'aprenent de poeta», per això no l'hem de considerar un poema de «pre-poesia». La ubicació cronològica intermèdia de la tanka, situada en l'endemig de les composicions que acabem de comentar, és rellevant perquè el jo poètic insisteix, encara, de manera explícita, en el tractament poètic de la rosa. En certa manera, es contradiu amb el que havia exposat a «A la rosa», perquè aquí afirma cantar «la rosa més blanca». Tot i amb això, el vers també posa de manifest, novament, la impossibilitat d'escapar de les convencions lligades a la tradició literària en la creació poètica contemporània. La simbologia de la rosa en aquesta tanka és, altra vegada, del tot tradicional: es relaciona amb una imatge de la bellesa de la dona pura i virginal, tant per l'adjectiu «blanca» com pel fet de situar la dona a l'alba. Malgrat tot, el jo poètic no s'està d'expressar la carnalitat del desig sexual que experimenta la dona, identificada en una rosa «nua i alta», imatge que conjumina totes les implicacions de la simbologia literària de la rosa: bellesa, delicadesa, desig.

Si anem avançant en la segona secció de *Poemes de l'Alquimista* trobarem, a la part central de «L'alienat», *Imitació de Rosselló-Pòrcel*, un poemari que Palau i Fabre ja havia publicat clandestinament de manera solta (1945). Els poemes d'*Imitació de Rosselló-Pòrcel* parteixen de dinou títols que el poeta mallorquí va deixar consignats, però que no va arribar a escriure mai. Aquí, doncs, Palau i Fabre, a través del procés camaleònic de l'alienació, de la identificació mimètica envers la figura de Rosselló-Pòrcel, escriu dinou poemes seguint el mateix estil i els mateixos símbols que l'autor de Mallorca. Tanmateix, també hi podem detectar les dificultats de Palau i Fabre a l'hora d'abandonar la seva pròpia personalitat, ja que la seva individualitat malda per fer-se present encara que estigui escrivint absolutament identificat amb una altra figura, externa a si mateix. Un dels poemes en què es manifesten d'una manera més clara els impulsos interns que el propi Palau i Fabre no és capaç de refrenar és «Triomf d'alta follia». A més, es tracta d'un poema que anticipa quina serà l'evolució que seguirà el tractament de la rosa en la seva obra posterior.

M'enfilo dalt de tot de mi mateix
i miro:
i em veig més transparent.
Jo no sabia, no, que el vent
pogués tenir la meva cabellera
i estar-ne tan content.
Ara tota hora m'enquimera
i em llanço, des de mi,
a cels, abismes, rutes sense fi.
No tinc temps d'estimar: no tinc el braç prou llarg
—Clara, Bàrbara, amigues—
per a poder-vos abastar,
per arribar a la vida.

I, perquè ho sapigueu, apreng a escriure en prosa
la rosa¹⁴.

«Triomf d'alta follia» està datat el 15 de gener de 1943. És, per tant, posterior a «Excés de la primavera», «A la rosa» i també la tanka inèdita d'«Els grans poemes de l'Emperador Iang-Po-Tzu», però va ser escrit uns mesos abans que «Dona». Això

¹⁴ PALAU I FABRE, Josep. *Poemes de l'Alquimista*. Op. cit., p. 108.

demostra la consciència que tenia Palau i Fabre a l'hora de compondre i recompondre els seus *Poemes de l'Alquimista*, ja que cada una de les seccions i subseccions respon a una etapa creativa diferent, a unes motivacions concretes diferents, i estan confeccionades amb una certa independència del moment en què van ser escrites les composicions que inclouen. Per tant, tenint en compte la rellevància que pren la disposició dels poemes, cal tenir ben present que «Triomf d'alta follia» tanca *Imitació de Rosselló-Pòrcel* ja que, en certa manera, també podem llegir la composició com una clausura del procés creatiu de l'alienació i el mimetisme desenvolupat per l'autor.

Al llarg de «Triomf d'alta follia» el jo poètic va proclamant el descobriment de diverses característiques pròpies, que fins aquell moment desconeixia, fet que el condueixen a una interrogació constant. Això també és el que l'impedeix assegurar un compromís de fidelitat amb les dones del seu voltant, perquè reconeix que no té temps – ni segurament la capacitat– d'estimar. És significatiu que la rosa no aparegui, en aquest poema, vinculada al desig amorós, sinó que aquí la rosa simbolitza un nou objectiu. Es tracta d'un propòsit renovat gràcies als descobriments que el jo poètic ha efectuat i ha expressat a l'inici de la composició. Per tant, la frase final de «Triomf d'alta follia» també ens indica la voluntat de deixar enrere l'emmirallament i el mimetisme poètics. Així, podem establir un paral·lelisme entre el contingut de «Triomf d'alta follia» i l'evolució del procés d'alienació desenvolupat per l'autor. Com ja hem apuntat, el propi instint i la pròpia personalitat de Palau i Fabre, malgrat quedar aparentment soterrades, subjugades en l'experimentació poètica que porta a terme a *Imitació de Rosselló-Pòrcel* o al conjunt de «L'alienat», sempre intenten fer-se presents, mirant d'expressar-se¹⁵. Palau i Fabre s'adona així que aquest procediment d'experimentació poètica també acaba esgotant-se, que té unes possibilitats limitades:

Volent escriure un poema com l'hauria escrit un altre poeta de qui em sento molt pròxim («Imitació de Rosselló-Pòrcel») [...] surt la meua identitat. No puc coincidir plenament amb l'esperit d'aquell poeta (Rosselló) [...]. Hi ha sempre, darrera meu, i encara que jo no me n'adoni, un lector invisible que llegeix per mi i que em diu com he de llegir; que em separa, així, dels llocs d'on jo em creia gairebé esclau... El problema de la identitat s'ha resolt a favor meu. Jo sóc, i sóc algú¹⁶.

Així doncs, el «Triomf d'alta follia» del títol de la composició s'esdevé quan la pròpia individualitat guanya en el procés d'alienació i imitació. Palau i Fabre, després de la seva primera etapa de joventut i d'aprenentatge, arriba a un coneixement profund de la poesia gràcies a la identificació amb Rosselló-Pòrcel, entre d'altres, però el seu jo poètic s'imposa amb la voluntat de realitzar majors exploracions. D'aquesta manera, l'última frase de «Triomf d'alta follia», que també justifica el títol, s'encamina cap a una possible via de sortida, cap a la futura via d'experimentació de la pròpia individualitat de Palau i Fabre, a través de la qual poder-se manifestar sense constreyniments poètics: «I, perquè ho sapigüeu, aprenc a escriure en prosa / la rosa». Aquest final anticipa i anuncia «La rosa», el poema en prosa que esdevindrà la ruptura explícita de Palau i Fabre amb tota la tradició literària que ha acompanyat comunament el símbol de la rosa.

¹⁵ Per a més informació sobre aquesta experimentació poètica de Palau i Fabre, remetem a PERERA ROURA, Anna. «El lector invisible: alteritat i mimetisme en l'obra literària de Josep Palau i Fabre». *Ambigua, Revista de Investigaciones sobre Género y Estudios Culturales*, núm. 3 (2016), p. 4-22.

¹⁶ PALAU I FABRE, Josep. *Poemes de l'Alquimista*. *Op. cit.*, p. 220.

«La rosa» és un dels poemes més emblemàtics del poemari *Càncer*¹⁷, i està datat el 21 de desembre de 1944. La cronologia ens demostra, per tant, que l'autor va necessitar gairebé dos anys més per aconseguir escriure'l.

Has fet parlar massa de tu, del teu perfum, de la teva beutat. No val la pena! Però que consti, des d'ara, que sempre el meu instint ha estat de fer-te malbé; que t'he esfullat, que t'he premut dins la mà fins a deixar-te sense respiració, que no t'he respectat amb aquella mena d'adoració estúpida amb què t'anomenen els altres, amb què parlen de tu uns quants poetes desgraciats que també has seduït. Ja ens coneixem! Conec bé els teus encisos, les teves arts, la teva perversitat, i no m'arreglaràs! Tu ets una d'aquelles noies que tota la vida semblen dir-te sí, et donen esperances, van passant temps i et corben l'espina inútilment. Conec la teva col·lecció de vestits esplendorosos, les teves faldilles innumerables: –però les cuixes, no les trobem mai. Ja n'hi ha prou, del teu imperi, de la teva tirania! M'avergonyeix d'haver-me deixat, per un moment, endur per la música del teu rostre. Si et trobo un altre cop et masegaré, com quan era infant, et llençaré al toll i t'anomenaré pel teu nom veritable, perquè ets la puta rosa!¹⁸

Tenint en compte la sentència final de «Triomf d'alta follia», «aprenc a escriure en prosa / la rosa», cal analitzar, en primer lloc, la qüestió formal. No hem de menystenir que «La rosa» sigui un poema en prosa, perquè en els anys immediatament posteriors a la guerra civil espanyola el poema en prosa era un tipus de composició poc conreada. No va ser fins a finals dels anys quaranta que «el poema en prosa va reemergir com a crit revolucionari o com a bomba de mà per utilitzar contra aquesta atmosfera resclosida de la primera postguerra¹⁹». Per tant, en aquest aspecte, Palau i Fabre s'estava avançant uns quants anys en la utilització d'aquesta forma per a la poesia.

D'altra banda, pel que fa a la simbologia de la rosa, en aquest poema Palau i Fabre no només trenca amb el tòpic literari tradicional, sinó que també l'utilitza per criticar les dones de moral estricta que fàcilment podem ubicar en el moment què va ser escrit. Per tant, altra vegada tornem a comprovar com Palau i Fabre, a través dels usos simbòlics de la rosa, agermana una determinada concepció poètica amb una determinada concepció estètica: la forma i el contingut, doncs, queden absolutament entrelaçats.

A l'inici de «La rosa» es fan referències crítiques als poetes que han seguit el joc a la rosa i s'han deixat seduir per la seva esplendor. Per contra, el jo poètic defensa que la rosa no mereix tantes atencions ja que, malgrat ser el símbol de la bellesa ideal, també representa la fugacitat, perquè és una bellesa passatgera, que tard o d'hora acabarà marcint-se. Tot i confessar que, en alguns moments, també s'ha deixat endur per la bellesa de la rosa²⁰, en aquesta composició el poeta té la intenció de desemascarar la pitjor faceta de la flor i mostrar la seva veritable naturalesa. D'aquesta manera, la rosa concentra la ira del poeta en el seu blasmar contra la convenció, contra la moral establerta, contra l'ordre imposat²¹. Així doncs, si entenem que la rosa funciona com a correlat objectiu per designar «una d'aquelles noies que tota la vida semblen dir-te que sí» però que, a l'hora de la veritat, «les cuixes, no les trobem mai», ens adonarem que la càrrega irada que el jo poètic deixa anar des de l'inici fins al final («ets la puta rosa!»)

¹⁷ PALAU I FABRE, Josep. *Càncer*. París: Edicions de l'Alquimista, 1946.

¹⁸ PALAU I FABRE, Josep. *Poemes de l'Alquimista*. Op. cit., p. 128.

¹⁹ ABRAMS, Sam. «Pròleg». *Tenebra Blanca. Antologia del poema en prosa en la literatura catalana contemporània*. Barcelona: Proa, 2001, p. 18.

²⁰ Com hem indicat, per exemple, en el primer poema que hem comentat, «Excés de la primavera» o la tanka inèdita d'«Els grans poemes de l'Emperador Iang-Po-Tzu».

²¹ BALAGUER, Enric. *Poesia, alquímia i follia. Aproximació a l'obra poètica de Josep Palau i Fabre*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995, p. 97.

de la composició, pretén ser molt més que una simple ruptura amb el tòpic literari floral. Ja des de l'anunci amb què clou «Triomf d'alta follia», Palau i Fabre va encaminar-se cap a una lluita aferrissada contra el preciosisme literari que contribuïa a consolidar la rosa com a símbol central de bellesa, perfecció i idealització amorosa.

D'altra banda, no podem oblidar que «La rosa» es va incloure en el poemari *Càncer*, el llibre més trencador de Palau i Fabre, que l'autor va convertir en la part central de *Poemes de l'Alquimista*. En aquesta secció, Palau i Fabre desenvolupa un trencament estètic que va en paral·lel tant amb una ruptura formal, per un costat, com amb una ruptura de continguts, per l'altre. A banda de «La rosa», *Càncer* conté poemes com «La sabata», el que obre el llibre, o «Sonet intrauterí», també en prosa. Es tracta de tres poemes que han esdevingut força coneguts, i que exemplifiquen d'una manera molt clara la ruptura i la modernitat que va suposar *Càncer*, tal com ja hem posat de manifest en altres ocasions²², especialment si tenim en compte el context històric en què van ser escrits i es van donar a conèixer els poemes: durant els primers anys de la dècada dels quaranta, en la immediata postguerra. En aquest sentit, malgrat que les dates d'escriptura dels primers poemes que hem comentat en aquest treball no són gaire allunyades de l'escriptura de «La rosa» i de la resta de poemes de *Càncer*, és evident que, entre ells, hi ha una distància estètica enorme. Com ja hem apuntat, Palau i Fabre, en cada una de les seccions de *Poemes de l'Alquimista* desenvolupa un procediment de creació poètica diferent, i *Càncer* representa la ruptura amb bona part de la tradició literària contemporània i, alhora, la ruptura amb la dinàmica específica de la poesia catalana del seu temps. Així mateix ho va posar de manifest a «Tanmateix (pròleg a la tercera edició)», escrit l'any 1976:

Ja a París, el 1946, jo mateix m'editava, a cent exemplars, [...] *Càncer*, un llibre que m'havia endut de memòria i que, un cop arribat a París, em vaig apressar a transposar de nou sobre el paper. Conto això perquè es compregui, avui, el grau d'explosivitat que suposava aquest llibre en aquell moment. I no sols per als estaments oficials...²³

Una mica més endavant, l'autor torna a insistir, encara, en la mateixa idea: «em sembla que la ruptura que, en tots els ordres, significa *Càncer*, queda ara molt més explicitada²⁴». Cal tenir en compte que Palau va donar a conèixer alguns dels poemes que formen part de *Càncer* abans de publicar el poemari, en lectures privades. En els cercles de la clandestinitat cultural barcelonina en què Palau i Fabre participava abans d'autoexiliar-se a París, «La rosa» va ser motiu d'un petit escàndol. Es pot considerar «petit» en la mesura en què el cenacle era reduït, no pas perquè fossin poques persones susceptibles d'escandalitzar-se amb un poema d'aquestes característiques. Fins i tot Carles Riba, que Palau admirava moltíssim, va proferir-li un comentari ofensiu, criticant-li el poema²⁵. Amb tot, Palau i Fabre era plenament conscient de la ruptura que suposava un poema com «La rosa» o tants altres de *Càncer*. I aquest és, precisament, el seu objectiu, la seva voluntat literària: Palau i Fabre va fer una aposta clara pel trencament de les convencions, fent explícit el seu malestar individual i els seus impulsos més primaris en la seva obra poètica. La contundència amb què va saber posar a l'abast dels lectors uns continguts que fàcilment podien considerar-se amargs o, fins i tot, desagradables, troben un paral·lel amb la formalització poètica que va conduir-lo

²² PERERA ROURA, Anna. *L'erotisme en la poesia catalana del segle XX: Joan Salvat-Papasseit, Josep Palau i Fabre i Gabriel Ferrater*. Tesi doctoral, Universitat de Girona, 2015.

²³ PALAU I FABRE, Josep. *Poemes de l'Alquimista*. *Op. cit.*, p. 224.

²⁴ *Ibid.*, p. 226.

²⁵ NOVES, Joan; TIÓ, Pere. «Josep Palau i Fabre. El compromís necessari». *Serra d'Or*, núm. 326, (novembre 1986), p. 27.

irremeiablement cap a una nova estètica, molt més innovadora, molt més agosarada, molt més transgressora. En aquest sentit, el poema en prosa «La rosa» és un dels que exemplifica més clarament el grau de ruptura que va acabar assolint la poesia de Palau i Fabre.

Malgrat que Palau va continuar la seva producció literària fins ben poc abans de morir, la seva trajectòria poètica és més aviat breu, ja que només es va dedicar a l'escriptura de la poesia durant uns quinze anys. L'experimentació poètica proposada per Palau i Fabre es desenvolupava sempre fins als límits del gènere i, un cop arribat als extrems, quan assumia que no existien més possibilitats, calia abandonar l'exploració, integrant els coneixements apresos, amb la voluntat de superar el resultat obtingut. Així ho hem pogut comprovar en la seva etapa d'aprenentatge a partir de l'anàlisi del tractament del símbol de la rosa i la seva evolució: aparició tradicional, qüestionament de l'enunciació poètica, dificultats a l'hora de sucumbir la tradició literària, abandonament del tractament convencional. A través del símbol de la rosa, doncs, hem pogut analitzar i aïllar unes composicions que exemplifiquen algunes de les provatures que Palau i Fabre va realitzar amb la voluntat de determinar les limitacions, tan formals com simbòliques, de la poesia. En aquest sentit, no podem deixar de banda dues de les claus fonamentals de *Poemes de l'Alquimista*: la desintegració del jo i el mimetisme, especialment desenvolupades a *Imitació de Rosselló-Pòrcel*. De la mateixa manera, tampoc no podem obviar la relació que s'estableix entre «Triomf d'alta follia» i «La rosa», ja que els dos poemes ens condueixen de les inquietuds inicials a la consolidació d'un trencament estètic que és consolidat a *Càncer*, la culminació de l'expressió poètica de l'autor. És per tot això, doncs, que mitjançant l'anàlisi de l'evolució del símbol de la rosa en la poesia de Josep Palau i Fabre podem resseguir la seva evolució estètica al llarg de la seva trajectòria poètica i, alhora, explicitar com es va construir i consolidar una de les veus poètiques més singulars de la poesia catalana de postguerra i, en general, de la literatura catalana del segle XX.

Bibliografia

ABRAMS, Sam. «Pròleg». *Tenebra Blanca. Antologia del poema en prosa en la literatura catalana contemporània*. Barcelona: Proa, 2001, p. 13-22.

BALAGUER, Enric. *Poesia, alquímia i follia. Aproximació a l'obra poètica de Josep Palau i Fabre*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995.

BARRAGAN, Carme. *Edició crítico-genètica de Poemes de l'Alquimista de Josep Palau i Fabre*. Tesi doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona, 2017.

NOVES, Joan; TIÓ, Pere. «Josep Palau i Fabre. El compromís necessari». *Serra d'Or*, núm. 326 (novembre 1986), p. 21-27.

PALAU I FABRE, Josep. *Balades amargues*. Melilla: Bossoms, 1943.

PALAU I FABRE, Josep. *L'aprenent de poeta (1936-1942)*. Barcelona: La Sirena, 1944.

PALAU I FABRE, Josep. *Imitació de Rosselló-Pòrcel*. Barcelona: La Sirena, 1945.

PALAU I FABRE, Josep. *Càncer*. París: Edicions de l'Alquimista, 1946.

PALAU I FABRE, Josep. *Poemes de l'Alquimista*. París [Barcelona]: La Sirena, 1952 (primera edició, clandestina).

PALAU I FABRE, Josep. *Poemes de l'Alquimista*. Barcelona: Proa, 1972 (segona edició, censurada).

PALAU I FABRE, Josep. *Poemes de l'Alquimista*. Barcelona: Proa, 1977 (tercera edició, revisada i augmentada).

PALAU I FABRE, Josep. *Poemes de l'Alquimista*. Barcelona: Proa, 1991 (edició definitiva).

PALAU I FABRE, Josep. *Poemes de l'Alquimista*. Barcelona: Proa, 2005 (reimpressió de l'edició definitiva).

PERERA ROURA, Anna. *L'erotisme en la poesia catalana del segle XX: Joan Salvat Papasseit, Josep Palau i Fabre i Gabriel Ferrater*. Tesi doctoral, Universitat de Girona, 2015.

PERERA ROURA, Anna. «El lector invisible: alteritat i mimetisme en l'obra literària de Josep Palau i Fabre». *Ambigua, Revista de Investigaciones sobre Género y Estudios Culturales*, núm. 3 (2016), p. 4-22.